

№3(45)

середа, 24 березня 2004 року

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірною

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

П'ЯТЬ РОКІВ ТОМУ, 24 БЕРЕЗНЯ 1999 РОКУ, ВИЙШОВ ПЕРШИЙ НОМЕР ЄДИНОЇ НА ТЕРЕНАХ СНД РОМСЬКОЇ ГАЗЕТИ "РОМАНИ ЯГ" ПАНЧ БЕРШ ПАЛПАЛЕ 24 МАРЦО 1998 БЕРШ АВІЛАС АВРІ АНГЛУНО САМО АНГЛУНІ ПРЕ СА СНД РОМАНИ ГАЗЕТА "РОМАНИ ЯГ"

Спочатку ми виходили з обласним статусом, а з лютого 2002 року, у період передвиробничих баталій, побачив світ перший номер двотижневика, який, зберігши стару назву, отримав всеукраїнський статус.

Газета набула великої популярності. Редакційний колектив робить усе, щоб газета потрапила у кожний табір України, залучає з усіх кутків дописувачів, пропагує ромську культуру і порушує гострі питання з життя ромських громад. При газеті діє громадська приймальня. Досвідчені ромські й неромські спеціалісти з числа правників, журналістів, інші спеціалісти надають кон-

Михайло Козимиренко

Надія Деметер

Берталон Горват

Степан Келар

Володимир Бамбула

Людмила Кравченко

Леонід Савицький

сультації з різноманітних питань життя ромської громади.

Газета міцно стає на ноги. Ми й далі висвітлюватимемо проблеми ромської меншини, а головне - порушення прав людини, економічного становища, освіти, відродження ромської мови і традицій, налагодження стосунків як з представниками влади, правоохоронними органами, так і в поубі.

Від усієї душі щиро дякуємо дописувачам, усім, хто бере активну участь у створенні газети.

Особливо вдячні нашим постійним авторам. Це - Михайло Козимиренко - ромський патріот, відомий поет, перекладач, громадський діяч, засновник сучасної ромської мови.

Надія Деметер - доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту етнології і антропології Російської Академії Наук, ведучий спеціаліст у сфері ромології. Автор понад сорока

праць про ромів. Член комісії з культури Міжнародного Союзу ромів.

Перший ромський журналіст, редактор угорськомовної сторінки газети "Романі Яг" Берталон Горват.

Письменник, журналіст, перекладач, поет Степан Келар. Людмила Кравченко - ромка, яка не боїться порушувати ак-

туальні питання, незважаючи на статус особи.

Володимир Бамбула - кореспондент (м. Золотоноша, Черкаська область), котрий порушує актуальні питання життя ромів, ділиться думками з приводу

різних подій, активно використовує гостре журналістське перо. Леонід Савицький - професійний журналіст, спеціальний кореспондент у Кіровоградській області.

ЧИ ХОЧЕТЕ ВИ ЗМІН У ДЕРЖАВІ? КАМЕН ТУМЕН ТЕ АВЕЛ ПАРУВІПЕ АНДО ТЕМ?

Участь у політичному житті суспільства, намагання засобами і методами конституційного впливу на органи влади змінити "статус-кво" ромської громади - питання, яке у повний голос порушується ромами. Відсутність чітко визначених лідерів, амбіційність, бажання деяких з них будь-якими засобами домогтися всеукраїнського "панування", дріб'язкові сварки на регіональних рівнях - усе це і надалі веде до того, що "пани б'ються", а у рядових ромів "чуби тріщать". Ніхто з них серйозно не намагався змінити на державному рівні злиденне життя ромів у далеких містах, містечках, селах, вирішити проблеми табірної життя, багатостраждальне питання освіти ромських дітей. Тому, мабуть, у понад 500 місцевих органах місцевого самоврядування Закарпатської області, ромі представлені лише у 15. Певно, все це і не можна вирішити самотужки, не виходячи з ромської громади. Необхідно шукати союзників для подальшої спільної роботи, щоб не тільки ромі, а й кращі представники неромської громади збагнули, що для всіх жителів України - це наш спільний дім.

РАСИЗМ

Расистські настрої серед неромського населення завдають багато шкоди ромам. Як один із негативних наслідків цього - зниження в ромів бажання брати участь у політиці. Коли в ромів не виходить об'єднатися в боротьбі за свої права, голосувати або погоджувати між собою свої загальні цілі, обрані депутати починають ігнорувати їхні потреби й бажання.

Ім вигідно, щоб ромі не брали участі в грі, зупинилися й припинили свої спроби досягти влади. Це означає, що депутати не хочуть думати про проблеми й інтереси ромської частини насе-

лення. Расистські настрої дозволяють більшості виправдовувати свої дії проти ромів і відкритися від відповідальності за наслідок своїх дій. Расизм - це засіб боротьби за багатства й привілеї. І расисти з покоління в покоління звикли використовувати його, що призвело до того, що ромі сьогодні не є повноправними громадянами тих країн, у яких вони проживають.

ПРИЙМАТИ Й ВІДКИДАТИ

Це означає те, що, розширюючи свою власну владу, ромі повинні приймати й відкидати расизм. Вони повинні прийняти той факт, що система несправедлива і що тільки одне бажання не змінить її. Водночас, вони повинні відкидати думку про те, що "статус-кво" не може викликати заперечень. Система представницької демократії пристосована до несправедливості з боку держави, і ромі повинні прийняти цей факт. Багато разів говорилося, що "ромська проблема" - це головний іспит для європейських демократій. Демократична система функціонує належним чином лише тоді, коли вона починає реагувати на тиск у бік позитивних змін. Демократична держава не є монолітною або нерозмінною. Вона повинна бути гнучкою, творчою, яка змінює свої пріоритети у відповідь на змінені пріоритети політичних структур. Історично це відносно нова концепція держави, і в Європі (та й в усьому світі) багато країн з автократичними традиціями, яких більше, ніж країн із демократичними традиціями. Будь-яка меншина, яка шукає рівноправності для подолання автократичних тенденцій повинна натискати на державу для того, щоб та відрегулювала на потреби й інтереси населення. "Ромська проблема" - це тест для держав так само, як і для самих ромів.

* Початок "Романі Яг" №2(44) від 10 березня 2004 року

(Продовження на 6 стор.)

РОМ-ПРЕС

Графічний знак гривні

На початку березня ц.р. Нацбанк увів графічний знак гривні. Він складається з двох частин - букви "Г" і двох пересних ліній, що означають стабільність. З червня по жовтень минулого року Нацбанк провів відкритий конкурс з створення знака. Була надіслано понад тисяча ескізів, з яких 12 комісія відбрала.

У найближчий час фінансове програмне забезпечення буде налаштовано на використання нового знака гривні. Причому дизайн грошових знаків з введенням графічного знака мінатися не буде.

Запах нафталіну у Верховній Раді

Депутати Верховної Ради, з яких 80-90 відсотків - колишні члени ЛКСМУ, на одному з останніх засідань прийняли постанову про святкування 85-річчя Українського комсомолу (ЛКСМУ). На заперечення члена фракції "Наша Україна" Богдана Костинюка 260 народних депутатів не зреагували. "Нафталінове чуття від таких пропозицій. Ви будете сміятися, але, згідно з проектом постанови, голова Верховної Ради Володимир Литвин повинен зустрітись з ветеранами комсомолу, а Держкомлет по телебаченню і радіомовленню забезпечити висвітлювання цього балагану у засобах масової інформації", - відзначив депутат.

Рік Польщі в Україні

Віце-прем'єр України Дмитро Табачник і Надзвичайний і Уповноважений Посол Республіки Польщі в Україні Марек Залковський обговорили питання підготовки проведення року Польщі в Україні.

Не будьте занатто щедрими

Благодійність відтепер не зменшує оподаткування. А бути занатто щедрими взагалі невідгодно. Наприклад, за новими законами про оподаткування фізичних осіб, потерпти в лікування не повинні перевищувати фактичних витрат.

Росія отримала Путіна знову

Хоч під час виборів президента Росії були обнародовані певні порушення, а все ж Володимир Путин переміг. За нього віддали голоси більшість виборців (71,1%). Місцева влада зробила все, аби найвищий пост у державі зайняв полковник КДБ.

Наразі держсекретар США Колін Пауел вважає, що в Росії вибори пройшли недостатньо демократично.

Світ протестує проти ув'язнення редактора

Андрей Марек - польський редактор щоденної газети з тиражем 1 тисяча, став відомим світу - згідно з вироком Щецинського воєводського суду, він відмовився вибачитися за заголовок статті "Рекламне шахрайство", яка ніби принижує посадовця. Тепер пан редактор мусить відсидіти 3 місяці за ґратами.

Папа Римський виступив на захист свободи слова, проти того, щоб уряд контролював пресу. Між тим, як зазначає німецький журнал "Штерн", і уряд Шредера не дуже добре ставиться до ЗМІ - сам Шредер заборонив міністрам давати інтерв'ю.

До 65-ї річниці проголошення незалежності Карпатської України

РОМСЬКИЙ КАЗКАР
ПРО ГЕРОЇВ КРАСНОГО ПОЛЯ
РОМАНО ПАРАМІСАРІ ПАЛО ГЕРОЇВ ЛОВЛІ МАЛ

Тисячі людей із Хустщини, Сусідніх районів та областей, а також гості з Польщі, Словаччини, Румунії вшанували на Красному полі пам'ять героїв, які тут полягли, захищаючи рідну землю від гортівських окупантів.

У дні 65-ї річниці проголошення незалежності Карпатської України в Ужгороді відкрито і пам'ятник Президенту Карпатської України Августину Волощину, замученому в Лефортовській тюрмі.

Серед учасників тих вікопаметних подій були і брати відомого далеко за межами України ромського казкаря з с. Горнічево на Закарпатті Юрія Митровича та й він сам. Митець склав уже не одну правду-казку про героїв Красного поля.

Наш кор.

На світліні: Мирослав Горват записує спогади про героїв Красного поля від Юрія Митровича.

Всього в світі нараховується не менше 18 млн. ромів. З них у Європі проживають від 7 до 8 мільйонів. Правове становище цих людей не краще, ніж їхній соціальний статус. Тому з розширенням Європейського Союзу і виникає необхідність у перегляді політики держав стосовно цього народу.

СТАНОВИЩЕ РОМІВ
НЕ СУМІСНЕ НІ З ІДЕАЛОМ,
НІ З ЗАКОНОДАВЧИМИ
НОРМАМИ ЄС

Проведення у м. Будапешті 1 липня минулого року конференції "Роми в Європі, що розширюється" та дослідження, проведене напередодні, що було профінансоване Всесвітнім банком, висвітлили, що це 7-8-мільйонне ромське населення є одним з найбільш бідних у Європі. Роми, як ніхто інші, найбільше програли у ході перетворень Європейського континенту за останні 10-15 років. Вісімдесят відсотків ромів Румунії та Болгарії живуть нижче межі бідності, встановленої в цих країнах. Роми майже всюди обмежені у праві на отримання освіти.

За словами віце-президента Всесвітнього Банку Йоханнеса Ліна, проведення у Будапешті конференції не випадкове: уряд Угорщини вже протягом багатьох років інтенсивно співпрацює з міжнародними організаціями, які вважають, що становище ромів у новій Європі не сумісне ні з ідеологією, ні навіть з законодавчими нормами ЄС.

Які шляхи виходу з ситуації, що склалася?

ОСВІТНІЙ ФОНД ДЛЯ
РОМСЬКОЇ МОЛОДІ

В першу чергу, як вважає Йоханнес Ліна, ці два проекти, реалізація яких дозволить на думку Всесвітнього банку, радикально поліпшити становище ромів. Йдеться, по-перше, про створення спеціального фонду, гроші з якого піду на освіту ромської молоді. По-друге, десятиріччя з 2005 по 2015 рік буде оголошено "Ромською

КУДИ ЙДЕТЕ?
КАЙ ДЖАН?РОМИ В ЄВРОПІ:
НЕОБХІДНІ КАРДИНАЛЬНІ ЗМІНИ

декадою", протягом якої планується не тільки проведення різноманітних заходів, з покращенням інтеграції (входження) ромської меншини в Європі, а й розробка нових законодавчих норм, поступове впровадження яких забезпечить ромам відповідне достойне місце у рамках Європи, що розширюється.

"У СХІДНІЙ СЛОВАЧЧИНІ
РОМИ ЖИВУТЬ ТАК,
НІБИ СЬОГОДНІ НЕ ХХІ,
А ХІІ СТОРІЧЧЯ"

За словами Ліна, проблема, з якою Європа стикається сьогодні: терпиме ставлення до виключення деяких меншин з процесу інтеграції. Побувавши в окремих ромських селах на Сході Словаччини, Ліна дійшов висновку, що побував ніби у Середньовіччя. "Це просто неможливі для сучасного суспільства умови існування", - говорить Йоханнес Ліна.

Підготувала
Євгенія Навроцька

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

проте поки що невідомо, які саме кошти вдасться залучити для чим скорішого і найбільш радикального виправлення стану речей.

КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА
ПРО ПРОБЛЕМИ РОМІВ:
НАЙБІЛЬШИЙ ВУЗОЛ -
МІГРАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ

У конгресі в Угорщині взяли участь різноманітні групи, зацікавлені у вирішенні ситуації, що склалася: від голів уряду Болгарії, Македонії, Чорногорії до голів міжнародних і національних ромських організацій. Особливе місце на конференції при цьому займали представники церковних організацій. Цілий тиждень, як повідомляло католицьке інформаційне агентство КНА, проходила нарада єпископів католицьких церков. За словами секретаря Ватиканської ради у справах мігрантів архієпископа Агостіно Маркетто, завдання наради

єрархів католицької церкви - це "розробка стратегії підтримки вимог ромів гуманітарного та соціального характеру". Центральним питанням для католицьких єрархів є проблема взаємозв'язків міграції та інтеграції. 170 представників церкви, у тому числі священники, настоятелі монастирів і молодь з числа ромів, будуть шукати практичні шляхи для реалізації проектів корінного поліпшення життя людей, які сьогодні все ще живуть як вигнанці у тих країнах, де вони народилися і виросли. Необхідна допомога як фінансова, так і моральна - місцевих органів влади і просто людей, яким не байдужа доля нинішніх ізгоїв Європи.

Підготувала
Євгенія Навроцька

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи у справах рос-

ійських ромів, що відбулося нещодавно у Будинку уряду.

На засіданні були присутні відомі у російському ромському середовищі політики, вчені, представники творчої інтелігенції, а також спеціалісти міністерств і відомств.

Всі народи повинні активно брати участь у житті держави, і роми, доля яких пов'язана з Росією вже 500 років, не є стосовно цього винятком, - заявив Зорін. За його словами, роми повинні змінити своє ставлення до освіти. "Особливу увагу російські роми повинні звернути на шкільну освіту. Школа - найважливіший суспільний інститут, від результатів діяльності якого залежить впрі-

РОСІЯ СТАВИТЬ ЗАВДАННЯ РУБА:

РОМИ ПОВИННІ ЗАЛУЧАТИСЯ
В ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

РУСІЯ ПГЕНЕЛ БУВТЯКО АГОР:

ЛЕ РОМЕН ТРОБУЙ ТЕ СЮВЕН АНДО ЕКОНОМІЧНО БОЛДИПЕ

Міністр Російської Федерації з питань національної політики Володимир Зорін назвав залучення російських ромів у економічні перетворення одним із завдань національної політики країни.

"Сьогодні важливо, щоб російські роми займали достойне місце в сім'ї багатонаціональної країни. Стоять завдання не тільки зміни соціального іміджу ромів, виховання культури міжнародного спілкування, а й залучення ромського населення в економічні перетворення, організації їх життя у зовсім нових суспільних відносинах", - сказав міністр на першому засіданні Експертної групи

Ще понад рік тому, коли ваш кореспондент побажала побувати на зборанні, де мало йти про виділення допомоги жертвам Голокосту від МОМ (Міжнародної Організації з Міграції, Швейцарія), її попросили полішити його, мовляв, у документах є позначка: конфіденційно. Добре знаючи, що вже "розсекречена" навіть Пістрявська РЛС, відомі імена тих космонавтів, котрі "згоріли", штурмуючи небо, учні навіть коледжу знають про батьків атомної, водородної, біологічної бомби - Оленгеймера, Сахарова і т.ін., я вирішила не зчиняти скандалу...

Час показав, що дійсно деякі координатори акції з забезпечення ромів продуктами упродовж року в окремих областях таки намагаються "засекречувати" свої дії. Маючи досвід, надбаний довгими й нелегкими роками роботи в журналістиці, поважала за краще вивчити глибше це питання, накопичити "матеріал".

Вже сьогодні можна сперечатися в правомірності дій координаторів, починаючи від центральних офісів і до областей, районів. Однак, зосередимо увагу на тому, як розподілялися продукти в одному взятому районі - Виноградівському - на Закарпатті.

Не поставив біля кожного голови Товариства (чи виконавця від Товариства) мільйонера. Це й не потрібно. Адже люди самі складуть про його дії думку, за

Конфіденційно*

ГАРЯЧА ТЕМА

Гарудіпе?

нагальної потреби - відведуть кандидатуру благодійника чи попросять втрутитися.

На Виноградівщині - одному з великих і благодатних за кліматом районів - проживають понад 5 тисяч ромів. Голова районного товариства "Романо дром" Л.Л.Дюрі

взявся обслуговувати мешканців 18 сіл, де компактно проживають роми. Звичайно, не безкоштовно. Оплачується транспорт, яким із обласного центру доставляються продукти. До слова, авторка цієї статті заповнила анкету 290 літніх ромів, хоч це і не входило в її

професійні обов'язки. Знає із їх уст про трагедію, пережиту батьками в дні звірств фашистів. Зазначимо: все менше серед живих є свідків тих злочинів, відходять в небуття й старші сини та доньки оstarбайтерів... Найперше - було орендвано складське приміщення в м.Виноградіві (аби не везти продукти в приміщення школи, де працює, уникнути зайвих розмов). А вже звідти розвозилися продукти в села, ромські табори. Розфасовані продукти жителям с.Шаланки підвозяться до залізничного вокзалу. Іх забирають просто у вагон, аби доставити потребуючим. До того ж уникають базарного дня, коли на вокзалі, поїзді тіснява. Якщо у Шаланках кілька десятків жертв Голокосту, то у м.Виноградіві - 42 чоловік. Це - немалі люди, до того ж із різними хворобами. Таким продукти розвозять по домішках. Це накладно, але праця окуплюється сторицею: люди відчувають, що про них є турбота. Жителька Виноградова Пірошка В. 1916 р.н. Ще недавно отримувала 30 гривень пенсії. Чоловік давно помер. Сулужно і продуктами, скаржиться, що нема за що придбати ліки. Як тут не допомогти? В місті ще десяток таких хворих людей. Немало їх і в селі Заболоття. Там проживає найстарша в районі ромка - 1911 року народження. Підсобляють чим можуть. Село Вербовець - найбільша

тригола голови районного товариства "Романо дром". Там 11 хат, у яких мешкають роми. У кожній - 5-6 дітей. Давно нема електрики. Сподіваються, що бодай напередодні та в дні президентських виборів засяє "лампочка Ілліча".

Звичайно, забезпечення продуктами упродовж року - то неощімима допомога. Без неї, скажімо, жителя Великих Комят Ганна Степанівна Г. навряд чи вижила б. Мешкало у Виноградівського ромському таборі літнє подружжя. Просити вже від людей жінка не могла. А чоловік - без двох ніг. Днями померла. Упродовж п'яти днів не було коштів, аби поховати... Л.Л.Дюрі, коли днався про цей факт - за голову скопився. Довелося з хати в хату йти за тими гривнями на похорон...

А що буде, коли Швейцарія перестане давати продукти? Районний координатор боїться і думати. Має сподівання на те, що вдасться у місті відкрити ідально, де бодай один раз на день малозабезпечених ромів чекатимуть гарячі обіди...

Доходять чутки і про зловживання. З різних районів. У мішках недоруховуються то цукру, то олії, то...

Треба б контроль посилити. Треба...
Юлія Зейкан

* Конфіденційно (від лат. confidens - довіря) - довірливий, секретний, той, що не підлягає розголошенню, публікації. Словник іншомовних слів. К. - 1974.

Якщо проглянути експозиції сучасних музеїв Європи, а особливо етнографічні колекції, то складається враження, що ромів на континенті не існує. Ви не побачите ні зразків одягу, ні виробів з дерева, шкіри, металу, ні книг, ікон або інших зрізів культури. Європеїці широко користуються музичним мистецтвом ромів, що збагачує і робить світлішим буденне життя, але щодо іншого, то не хочуть помічати, що ромам також притаманна своя культура, історія, духовність.

Як і у інших країнах, немає точних відомостей про дійсну кількість ромів, що проживають у Грузії. Останній перепис населення проведено ще за часів СРСР у 1989 році. У країні проживало тоді 1744 рома. Фактично ж їх є набагато більше. Ще у 1921 році в Грузії було надано місця для компактного проживання тим, хто вив кочовий спосіб життя. Більшість дітей відвідували школи з російською мовою навчання.

Зараз можна відвідати такі: "Роми в образотворчому мистецтві 17-20 століть". Ми збрали колекцію творів авторів, які використовували ромську тему. Це - Миклош Алеш, Алоїс Кальвора, Йозеф Навратіл, Норберт Грунт, Йозеф Упрка.

У музейній колекції, підготовленій до експозиції, представлені всі традиційні для ромів ремесла, професії, заняття. Роми - народ близький до природи. Тому з давньої давнини вмів майструвати речі з дерева, глини, лози. Посуд (у тому числі і металевий), ножі, мотузки, будь-якої товщини, коштики, дзвіночки - ці предмети завжди купляли тільки у ромів.
(Продовження на 8 стор.)

РОМИ ГРУЗІЇ

"Люди без прав" - так називався документ про становище ромів Грузії, підготовлений представниками організації "Центр інформації і документації з прав людини". За фінансової підтримки Світового банку п'ять ромів з Грузії провели дослідження, матеріали якого пропонуються читачам.

Як і у інших країнах, немає точних відомостей про дійсну кількість ромів, що проживають у Грузії. Останній перепис населення проведено ще за часів СРСР у 1989 році. У країні проживало тоді 1744 рома. Фактично ж їх є набагато більше. Ще у 1921 році в Грузії було надано місця для компактного проживання тим, хто вив кочовий спосіб життя. Більшість дітей відвідували школи з російською мовою навчання.

Соціально-економічне становище

Законодавством переслідування національних меншин заборонено, але через свою безграмотність вони не можуть брати участь у виборах і політичному житті країни.

На сьогодні доросле населення залишається без роботи, це виває ще більш посилюється через те, що роми не володіють грузинською мовою. Вони не можуть займатися торгівлею, оскільки їх виганяють з ринків. Багато ромів залишають країну.

Як повідомляють представники "Центру захисту прав ромів", вони опублікували ряд статей у місцевій пресі та зарубіжних виданнях про ситуацію стосовно цієї меншини. Так, наприклад, під час хрещення ромської дитини патріарх Грузії подарував общині ікони і Новий Заповіт, який був написаний на грузинській мові. Його міг прочитати лише барон...

Відомі випадки, коли дітей відбирали у батьків, руйнували будинки у таборач.

Охорона здоров'я

Медицину допомогу роми отримують в екстремальних ситуаціях, коли самі лікарі вже нічого не можуть зробити. Уряд на це не звертає уваги. Часто ромів беруть на обстеження, але вони проводять у лікарні 1-2 тижні, а потім їх відпускають без відповідних документів про результати обстежень.

Жінки народжують дітей вдома. Малюки не реєструються і в результаті цього не можуть отримати свідоцтво про народження і громадянство. Батьки не можуть отримувати медичних, соціальних виплат і пенсійне страхування.

Таке ж становище і групи молдавських ромів, які не можуть навіть покинути країну через відсутність документів.

Освіта

Дітей відвідують грузинські школи, але не розуміють мови і тому через рік-два кидають навчання. Тільки 1-2% ромських дітей можуть після школи читати і писати.

ти. Багато дітей ідуть у школу вже переростками, за що їх у колективах не поважають, і це призводить до додаткових труднощів у здобутті освіти.

Крім того, батьки мусять щороку купляти нові підручники, зошити, шкільне приладдя, платити за опалення класів. Проте більшість з них не можуть собі

цього дозволити. Соціальну допомогу на дітей батькам не виплачують через вказані вище причини.

Культура

Роми Грузії втратили свою стару культуру. Лише деякі з них вміють співати і грати на музичних інструментах. Вони охоче відродили би свої давні традиції, але не мають на це коштів.

Правоохоронні органи

Роми не мають постійної роботи, тому змушені йти красти, здійснювати злочини, щоб прогнудувати свої великі цілі. Заарештованих ромів у поліцейських відділеннях інколи "забувають" віддати і поїти по два-три дні, і вони сидять голодні у камерах.

Підготовлено за матеріалами журналу "Romano Centro", № 44, за березень, 2004 рік

Переклад Ірини Крижанівської

Пам'ять

ДОСВІД СУСІДІВ

Якщо проглянути експозиції сучасних музеїв Європи, а особливо етнографічні колекції, то складається враження, що ромів на континенті не існує. Ви не побачите ні зразків одягу, ні виробів з дерева, шкіри, металу, ні книг, ікон або інших зрізів культури. Європеїці широко користуються музичним мистецтвом ромів, що збагачує і робить світлішим буденне життя, але щодо іншого, то не хочуть помічати, що ромам також притаманна своя культура, історія, духовність.

Важкий шлях створення

Тому відкриття у 2003 році музею ромської культури в Брно, моравському місті Чехії, у регіоні якого проживають понад 100 тисяч ромів, - подія неординарна. Перші експозиції музею почали збирати ще у 1991 році, після розвалу комунізму, проте завершити цю складну роботу, пов'язану, в першу чергу, з фінансовими труднощами, змогли лише рік тому.

Директор музею доктор Яна Горватова (донька відомого авіазахисника, засновника групи "Хартія-77" Карла Голомека) відзначила.

- Річ у тім, що подивитися колекцію музею можна тільки за попередньою домовленістю, оскільки ще немає постійної експозиції - не вистачає фінансів для створення цільного образу рома. Зараз ми здійснюємо проект голландського уряду. Він фінансує реставрацію двох залів (приміщення, віддане під музей, знаходиться у триповерховому будинку, де раніше мешкали роми) з шести запланованих. А для тих, хто хоче ознайомитися із ромською культурою, ми регу-

лярно проводимо виставки. Зараз можна відвідати такі: "Роми в образотворчому мистецтві 17-20 століть". Ми збрали колекцію творів авторів, які використовували ромську тему. Це - Миклош Алеш, Алоїс Кальвора, Йозеф Навратіл, Норберт Грунт, Йозеф Упрка.

У музейній колекції, підготовленій до експозиції, представлені всі традиційні для ромів ремесла, професії, заняття. Роми - народ близький до природи. Тому з давньої давнини вмів майструвати речі з дерева, глини, лози. Посуд (у тому числі і металевий), ножі, мотузки, будь-якої товщини, коштики, дзвіночки - ці предмети завжди купляли тільки у ромів.
(Продовження на 8 стор.)

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО

ЧИ ЗДІЙСНЯТЬСЯ СНИ У ПОГОРІЛЬЦІВ?..

ЧИ АВЛА АНДО СУНО КОДОЛЕНГЕ КОН ПГАБІЛАС?..

Минуло понад два роки з того часу, коли від пожежі у першій половині січня 2002 року на вул. Пирогова роми втратили своє житло. Близько ста чоловік опинилися серед зими на вулиці. "Червогий півень" склав все нажитте Ексн добро (див. газету "Романі Яг" №3 (22) від 22 лютого 2003 року).

Місцева влада розмістила погорільців у непристосованому для життя приміщенні, в якому колись знаходився дитсадок. У тісних кімнатах без усіх вигод жити роми по кілька сімей. Погорільці сподівалися, що це поселення буде дійсно тимчасове, однак минуло більше двох років, а віз, як кажуть, і щіт там.

непідприємстві і редакції газети "Романі Яг" на ту антисанітарію, яка панує у будинку і навколишньому подвір'ї, де проживають погорільці. Тому довелося цього разу через 2 роки знову відвідати погорільців разом із лікарем Ужгородської міської санепідемстанції Марією Михайлівною Філеп.

Зупинившись біля старого одноповерхового будинку на вул. Богатирській, ми зустріли гурт дітей у блаженному брудному одязі, з брудними руками й обличчями. Поцікавившись, хто ми, швидко подивилися своїх батьків. В основному тут були старші люди, жінки з малолітніми дітьми і хворі.

Оглянувшись з Марією Михайлівною подвір'я і приміщення, я помітила, що за два роки тут нічого не змінилось на краще, а навпаки - доведено до крайньої нездорового стану. До речі, кількість жильців не збільшилася з приходу ромів із інших районів, як запевняв нас голова міської ради,

Через рік після жахливої трагедії, яка сталася на вул. Пирогова, наші кореспонденти відвідали погорільців, що проживають на вул. Богатирській, куди їх поселили тимчасово.

Побачивши страхи, нелюдські умови життя ромів, жахнулися. У чотирьох невеликих кімнатах без газу, води, туалетів, у деяких кімнатах не було навіть й плити, де б могли собі зварити їсти, тулилися по кілька сімей у одній кімнаті. Старші люди, діти, інваліди, хворі на туберкульоз живуть разом. Туалет надворі, нашвидкуруч збитий з дощок, а через 4 метри від вигрібної ями знаходиться колонка, звідки роми беруть воду. Щоб помитися або випрати одяг, умов нема, бо вода з колонки тече невеликою цівкою. Діти не ходять у школу, в дитсадок, бо не мають що одягнути і взути. Через антисанітарію діти страждають на педикульоз, і їх не приймають у дитсадок. Роми почали оббивати пороги міської влади, однак, крім обцянок, більше нічого не отримували. Як кажуть у народі, казав пан кожух дасть, та слово його тепле. Вдавалися роми навіть до пікетів.

Не втрачали надію, що, може, на черговій сесії міської ради про них згадають.

І от настав той період: 31 січня

2003 року відбулася довгоочікувана для погорільців XIV сесія IV скликання Ужгородської міської ради. Серед багатьох питань, які були розглянуті на порядку денному, було й питання про виділення коштів для будівництва житла для ромів, які потерпіли від пожежі.

Полегшено зітхнули потерпілі, сподівавшись на поліпшення свого становища, чекали, чекали однак... тепер їм навіть уже й не сниться власна оселя.

Посипалися скарги від жильців, які проживають поруч з погорільцями. Жителі скаржаться у са-

навіпаки уже кілька померли. З тієї кімнати, де мешкав інвалід І група, який помер від туберкульозу, а батько з багатодітною сім'єю лікується у тубдиспансері, жильці почали відселитися знову на вул. Пирогова, збиваючи з різних будівельних відходів собі помешкання, щоб не заразитися. Там у ще жахливіших умовах поселилося вже 6 сімей з родини Гаджі. Серед них - тяжко хвора жінка, яка лікувалася у тубдиспансері, а зараз знову захворіла і знаходиться поруч з рідними і дітьми.

Гадаю, що невдовзі там знов утвориться "новий барак", де у

таких, вкрай негативних умовах може знову повторитися друге лихо. Чи не час задуматися над цією проблемою нашим місцевим органам і допомогти потерпілим? Де ж ті виділені кошти, квартири і будівництво нового житла, що обцяли офіційно погорільцям? Невже ці люди приречені на таке жахливе існування у двадцять першому столітті.

Коли ми покинули приміщення, де проживають погорільці, я звернулася до санітарного лікаря Марії Михайлівни Філеп.

- Пані Маріє, яке ваша враження від побаченого?

- Яке враження? - замислено промовила. - Те, що я побачила, то ніколи б не хотіла бажати своїй дитині. Більше мені нема чого сказати. А про все інше я викладу у Акті перевірки дотримання санітарного законодавства.

Подкажики разом із лікарем Філеп підтвердження вищесказаного.

... Жильці проживають у 4-х кімнатах, одна з яких відокремлена, з'єднана коридорним приміщенням. У відокремленій кімнаті знаходиться 3 ліжка для дорослих і дітей, інші сплять (зі слів жильців) на підлозі. Встановлена лів "Перемога", яка функціонує на дровах. Спільно з проживаючими в кімнаті живуть 2 собаки. Зі слів жильців та кореспондента, в даній кімнаті у 2003 році помер інвалід І групи Терпак В., в якого діагностована відкрита форма тбс. Батько дітей знаходиться на лікуванні в ОПІД. Частина проживаючих відселиться з даної кімнати після смерті жильця І хвороби іншого, "щоб не захворіти самим". Санітарно-гігієнічний стан кімнати є вкрай незадовільний. Оглянуті інші кімнати - ситуація однотипна, обігрів електричними плитками та плитками для спалювання дров. Двері назовні відсутні, шибки коридорного приміщення теж відсутні. Всього проживають 16 сімей (зі слів старшого проживаючого), в даних умовах живе 42 дорослих та 56 дітей різного віку.

Діти не відвідують дитячі організовані заклади (ДВЗ, ЗОШ). При опитуванні про причину невідвідування дітей організованих колективів назвали такі:

- відсутність одягу і взуття;
- відсутність умов для миття, прання одягу;
- наявність педикульозу та корості у всіх дітей.

Підпис санітарного лікаря М.М.Філеп, завірена круглою печаткою Ужгородської державної санепідемстанції.

Коментарі, як кажуть, зайві..

Матеріал підготувала Валентина Опаленка

НАПАЛИ НА РОМА З МЕТОЮ НАЖИВИ ПЕЙЛЕ ПРО РОМ ДИ ЧОРРАДЕ ЛЕС

68-річний ром Іван Іванович Мазничка прийшов у Миргород із міста Сьєжанськ, що на Донеччині, за товаром. Піддухав квар-

тиру, щоб відпочити після дороги, та відпочивати йому не довелося. Трос неромів, серед яких був і брат хазяйки квартири, ви-

рішили підживитися за рахунок рома. Обшукали його, витягли з ліжка на вулицю, роздягли, забрали 400 гривень і, не задовільнившись цим, жорстоко побити. Били ногами, дошкою, хто чим. Непритомним покинули на підлозі, де він пролежав усю ніч.

У дуже тяжкому стані Івана Мазничку відвезли в реанімаційне відділення Миргородської лікарні, де його проликували, винні заарештовані. Головою громадської організації "Романодрум" О. Бузною та його заступником І. Сідченком були придбані потрібні ліки та їжа. Та серце хворого, жорстоко побитого старого чоловіка, не витримало - від перенесеного в нього стався інфаркт. Наразі він підлікувався і поїхав додому.

Олександр Бузна

РОМ-ПРЕС

У ВІПОВІДЬ НА УТІСКИ СВОБОДИ СЛОВА - ПІКЕТУВАННЯ ОДА

Днями біля стін Закарпатської ОДА на пл. Народній в Ужгороді представники багатьох ЗМІ - "Експрес", "Україна молода", "Ніко-FM", "Бі-Бі-Сі", радіо "Свобода", "РІО", "Вечірній Ужгород" та інших, керівники ряду обласних партій - "Батьківщина", СПУ - організували акцію протесту з приводу ганебних утисків свободи слова в краї, антизаконового закриття "М-Студіо".

Народний депутат України Сергій Ратушняк підтримав вимоги пікетувальників.

Необачне поводження з вогнем - причина пожежі Українського лісотехнічного університету

У Львові причиною пожежі дев'ятиповерхового навчального корпусу університету стало необачне поводження з вогнем. Вогонь, на щастя, не дуже розповсюдився, і його вдалося ліквідувати. Постраждав восьмий поверх.

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД "ВІДРОДЖЕННЯ" ПРОДОВЖУЄ ПУБЛІКАЦІЮ ОГолошень ПРО КОНКУРСИ 2004 РОКУ

КОНКУРС
"ПІДТРИМКА ОСВІТНИХ
ІНІЦІАТИВ РОМА"

Мета та пріоритети конкурсу - підтримати розвиток існуючих не-дільних ромських шкіл, вивчення молодими рома культури свого народу; допомогти організувати групи освітньої та професійної підготовки і перепідготовки на базі недільних шкіл.

Учасники конкурсу: неприбуткові громадські організації.

Обов'язкові умови участі в конкурсі:

- досвід реалізації освітніх проєктів;
- листи про співпрацю від місцевих органів влади та управління освіти;
- наявність кваліфікованих працівників та необхідної матеріально-технічної бази;
- навчальні плани та програми курсів.

Перевага надаватиметься проєктам, які мають документальне підтвердження фінансової підтримки з боку місцевих органів влади та місцевого управління освіти.

Загальний бюджет конкурсу - 15 000 доларів США.

Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту - 2500 доларів США.

Останній термін подання документів - 20 квітня 2004 року.

КОНКУРС

"ПІДТРИМКА НАВЧАННЯ
РОМСЬКОЇ МОЛОДИ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ"

Мета та пріоритети конкурсу - сприяти навчанню ромських студентів у вищих навчальних закладах України.

Обов'язкові умови участі в конкурсі:

- довідка з деканату про навчання у вищому навчальному закладі;
- копія запискової книжки;
- Учасники конкурсу: неприбуткові громадські організації.

Увага!

КОНКУРСИ ПРОГРАМИ
"РОМА УКРАЇНИ"

2004 року програма "Рома України" підтримує ініціативи, що сприятимуть підвищенню рівня освіти ромської молоді та вироблення і моніторингу ефективної державної політики щодо ромського населення України.

1) Студенти, які навчаються на юридичних факультетах, НЕ МОЖУТЬ брати участь у конкурсі. Такі студенти мають можливість подати лист-звернення на конкурс "Програма підтримки навчання ромських студентів правників "Roma Memorial University Scholarship Program" у Білорусі, Молдові, Польщі, Росії та Україні" (див. нижче).

2) Сплатується виключно вартість навчання протягом двох семестрів (з 1 вересня 2004 року).

3) Програма, як правило, не підтримує студентів, які вступають до ВНЗ у 2004 році. Виняток може бути зроблено за умови надання фінансових гарантій оплати не менш ніж 50% суми контракту.

Загальний бюджет конкурсу - 15 000 доларів США.

Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту - 800 доларів США.

Останній термін подання документів - 1 липня 2004 року.

Результати за конкурсом буде оголошено до 29 липня 2004 року, про що переможців повідомлять листами.

КОНКУРС

"ПІДТРИМКА ІНІЦІАТИВ,
СПРЯМОВАНИХ НА АНАЛІЗ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ІНТЕГРАЦІЇ
РОМСЬКОЇ ГРОМАДИ
ДО УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА."

Мета і пріоритети конкурсу - організація громадських слухань на

загальноукраїнському рівні та у регіонах компактного проживання ромів з метою аналізу виконання загальнонаціональної та регіональних програм сприяння розвитку ромського населення України.

Учасники конкурсу: неприбуткові громадські організації, які мають відповідний досвід з обов'язковим залученням ромських громадських організацій.

Вимоги до інформації, яка має міститися у проєкті:

• представлення програми моніторингу виконання державних програм у сфері підтримки ромського населення України;

• детальний план проведення слухань (порядок денний, підготовчі заходи і т. ін.);

• список учасників (у тому числі обов'язкова участь представників державних органів (міністерств та комітетів), відповідальних за виконання положень програми);

• відомості про місце та час проведення слухань;

• план розповсюдження інформації про проведення слухань у ЗМІ та на інформаційних Інтернет ресурсах;

Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту - 8000 доларів США.

Останній термін подання документів - 20 квітня 2004 року.

Результати за конкурсом буде оголошено до 1 липня 2004 року, про що переможців повідомлять листами.

КОНКУРС

"ПІДТРИМКА ЗАКОРДОННИХ
ПОЇЗДОК"

Мета та пріоритети конкурсу - забезпечити представлення інтересів ромської громади України на міжнародному рівні; розвиток та зміцнення співпраці з зарубіжними НДО; активізація контактів на рівні мистецьких проєктів та подій, сприяння здійсненню спільних міжнародних проєктів, інформаційно-культурного умову.

Учасники конкурсу: неприбуткові громадські організації.

Гранти надаються на повне/часткове покриття дорожніх витрат, візи, реєстраційного внеску, проживання.

Загальний бюджет конкурсу - 5 000 доларів США.

Максимальний розмір гранту (незалежно від кількості учасників поїздки) - до 1000 доларів США.

Проєкт подається в паперовому та електронному виглядах щонайменше за 6 тижнів до дати поїздки. Про результати розгляду проєктів аплікантів буде повідомлено упродовж 2 тижнів після подання проєкту.

Результати за конкурсами програми "Рома України" буде оголошено до 1 липня 2004 року, про що переможців повідомлять листами.

Контактна особа:

Сергій Дьома, менеджер програми, ел.пошта: dyoma@irf.kiev.ua

Тел: (044) 461 97 09

Факс: (044) 216 76 29

Програма "Рома України" не надає грантів на:

- стипендії для навчання за кордоном;
- гонорари митцям;
- підтримку функціонування організації;
- будівництво і ремонт приміщень;
- проєкти персональних виставок і друку каталогів;
- одноразову матеріальну підтримку.

Спеціальні аплікаційні форми кожного конкурсу можна отримати:

• в офісі МФВ за адресою: пров. Бехтеревський 13-а, м. Київ, 04053

• на веб-сторінці МФВ: <http://www.irf.kiev.ua/ukr/programs/roma/>

• В інформаційних партнерів МФВ - організацій-учасників "Мережі партнерства" (їх перелік вказано на веб-сторінці МФВ (<http://www.irf.kiev.ua>)).

Фонд офіційно підтверджує факт отримання проєкту листом, який надсилається аплікантам упродовж 7 днів з моменту отримання кореспонденції.

Просимо звернути увагу:

• розглядаються тільки оригінали проєктів (з підписами і печаткою);

• проєкти, які надійшли до фонду після закінчення вказаного в оголошенні терміну, не розглядатимуться;

• проєкти, надіслані факсом та електронною поштою, до розгляду не беруться;

• МФВ не надає грантів неприбутковим організаціям, політичним партіям, релігійним громадам та приватним (фізичним) особам;

• подані на конкурс матеріали не повертаються та не рецензуються;

• про результати конкурсів учасників повідомляють письмово;

• остаточне рішення фонду щодо проєкту перегляду не підлягає;

• причини відмови у підтримці проєкту не повідомляються.

ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ НАВЧАННЯ РОМСЬКИХ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ "ROMA MEMORIAL UNIVERSITY SCHOLARSHIP PROGRAM" У БІЛОРУСІ, МОЛДОВІ, ПОЛЬЩІ, РОСІЇ ТА УКРАЇНІ НА 2004/2005 АКАДЕМІЧНИЙ РІК

Загальна інформація

Інститут Відкритого Суспільства (ІВС) оголошує нову програму підтримки навчання студентів Рома та Сінті, які вивчають право у вищих навчальних закладах Білорусі, Молдови, Польщі, Росії та України. Кошти для цієї програми надходять від Фонду "Пам'ять, Відповідальність та Майбутнє" (ФРН). Також програму додатково фінансує ІВС.

Рома та Сінті, які відповідають вимогам конкурсу, будуть зараховані до складу юридичних факультетів визначених вищих навчальних закладів у своїх країнах або країнах, де вони постійно перебувають. Цією підтримкою можуть скористатися лише студенти Рома та Сінті, а також ті, хто навчається за державними програмами юридичних факультетів з отриманням юридичного ступеня (фаху) та подальшої практичної діяльності у галузі права.

Критерії відповідності

Особи, які претендують на отримання підтримки, мають походити з Білорусі, Молдови, Польщі, Росії або України та повинні засвідчити:

- потребу у фінансовій підтримці, у тому числі дані про працевлаштування та сукупний прибуток батьків, кількість дітей у сім'ї і т. ін.;
- усвідомлення себе ромом/ромкою та зацікавленість у справах ромів або активістська ромська діяльність;

свідчення про зарахування до правничого факультету визначеного вищого навчального закладу в Україні, тобто подання оригіналу довідки з вищого навчального закладу;

офіційно завіреним витяг із запискової книжки, який міститиме показники успішності студента у 2003-2004 академічному році, якщо студент/студентка вже навчається у вищому навчальному закладі.

Підтримка це:

До підтримки входить: вартість навчання, підручників, сплати за екзаменами та часткові витрати на проживання. Підтримка може бути подовжена у наступному році за умови успішного закінчення попереднього навчального року.

Процес подання звернень

Відбудеться тільки один тур відбору звернень на 2004-2005 навчальний рік.

Кожен кандидат повинен подати повне звернення англійською або рідною мовою. Звернення складається із таких частин:

1. Лист-звернення з інформацією про:

- повне ім'я та прізвище, намір узяти участь у програмі;
- дані про сім'ю;
- опис фінансових потреб на один академічний рік (у формі детального бюджету);
- усвідомлення себе ромом/ромкою та зацікавленість у справах ромів або активістська ромська діяльність;

• опис діяльності, якою ви займалися з метою поліпшити життя ромів або роботи щодо вирішення ромських проблем у вашій громаді;

• назва вищого навчального закладу та правничого факультету, на якому ви плануєте вчитися протягом 2004-2005 навчального року;

• пошта адреса дійсна протягом наступних 12 місяців;

• номер телефону та/або адреса електронної пошти, для контакту із вами протягом літніх канікул 2004 року.

2. Оригінал довідки від вищого навчального закладу країни, де ви постійно проживаєте, яка засвідчує:

• що ви були зараховані до складу студентів правничого факультету на 2004-2005 академічний рік;

• вартість навчання та оплати екзаменів (якщо така практика існує);

• офіційно затверджений витяг із запискової книжки, який містить оцінки, отримані протягом 2003-2004 навчального року, якщо ви є студентом другого або вище курсу.

3. Розгорнутий рекомендаційний лист від шкільного вчителя, викладача вищого навчального закладу, лідера місцевої громади, керівника ромської НДО, з детальною інформацією про ваші навчальні та лідерські якості та відданість ромській справі.

Цей лист не може бути написаний родичем або особистим другом чи особою, яка надала рекомендацію іншому студенту, який подає документи на участь у програмі "Roma Memorial University Scholarship Program". Ви повинні пересвідчитися, що людина, до якої ви звернулися за рекомендацією, раніше не давала рекомендацію іншому кандидату. Ви повністю відповідальні за це.

4. Якщо ви маєте банківський рахунок, будь-ласка, подайте детальну інформацію про нього: назву банку, адресу банку, номер рахунку, номер SWIFT та дані про банки-кореспонденти. Якщо у вас не має банківського рахунку, проінформуйте нас про це у вашому листі-зверненні. Ми знайдемо шлях для надання вам коштів, якщо ви будете обрані до участі у програмі.

Останній термін подання звернень

Останнім терміном подання звернень, які вказані нижче, є останній день, коли документи були відіслані до нас поштою. Як критерій виступає дата, що стоїть на поштовому штемпелі. Якщо на поштовому штемпелі стоїть дата після вказаного терміну, документи не розглядатимуться.

Ми рекомендуємо подати всі ваші документи завчасно, до останнього терміну подання звернень.

2 серпня 2004 року - останній термін подання звернень.

термін подання листа-звернення та рекомендаційного листа;

• 15 вересня 2004 року - останній термін подання оригіналу довідки від ВНЗ та витягу з запискової книжки (останнє - якщо ви є студентом 2-5 курсу).

Якщо ви не надішлете всі потрібні документи до вказаних термінів, ви не зможете отримати підтримки навчання на 2004/2005 академічний рік.

Процедура відбору

Міжнародна відбіркова комісія виконуватиме остаточний відбір. Вас буде повідомлено про результати відбору у жовтні 2004 року.

Очікується, що обсяг підтримки на рік складатиме еквівалент 600 - 700 доларів США.

Зуважте, що якщо ви отримали повну підтримку від іншої організації на 2004/2005 навчальний рік, ви не можете брати участь у цій програмі. Вам буде запропоновано підписати декларацію стосовно цієї умови.

Всі документи мають надіслатися за адресою:

Програма підтримки навчання ромських студентів-правників "Roma Memorial University Scholarship Program" Міжнародний фонд "Відродження"

Сергій Дьома, менеджер програми "Рома України" вул. Артема, 46, Україна, Київ, 04053

ФОТОФАКТ

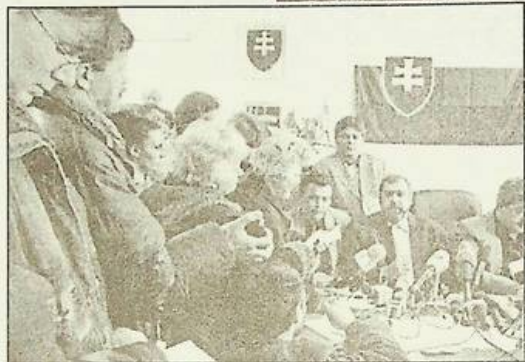
РОМИ ВИМАГАЮТЬ ВІДПУСТИТИ ВСІХ ЗАТРИМАНИХ О РОМА МАНҒЕН ТЕ САБАДИТИН САВОРЕН ПГАНґЛЕН

У минулому номері ми подавали матеріал про виступи ромів у Східній Словаччині, зокрема, у містах Требішові, Драгнові, Коменані. Подібні виступи відбулися у ряді інших населених пунктів - Черна над Тисою, Кошице і т.д.

Головними вимогами ромів були забезпечення гідного життя родин у краї, поліпшення соціальної допомоги по безробіттю, виплат по догляду за дітьми.

рами ромських громад, зокрема з Ладіславом Фізіком та Йозефом Червенаком. Президент визнав необхідність виведення військ і зняття блокади ромських поселень. Подаємо знімки із місяця подій у Словаччині, опубліковані у "DENIK SME" за березень 2004 року.

Під час даних протистоянь були заарештовані роми, які найбільш активно брали участь під час демонстрацій, мітингів.

На жаль, сталися пограбування кількох супермаркетів, з яких голодні роми винесли, в основному, продукти харчування.

В такій обстановці місцеві органи влади змушені були задіяти військові частини, які оточили ряд ромських таборів і локалізували бунт ромів.

Тому президент Словаччини Шустер зніщив зустріч з лідером ромів.

ТАЛАНТИ

ТАБІРНІ ПІСНІ ВОЛОДИМИРА ЛИМАРЕНКА ТАБОРНЕ ГІЛЯ ВОЛОДИМИРА ЛИМАРЕНКА

Майже кожен з ромів має хист до співу, танцю чи музики. На одному з концертів Леоніда Сандуленка виступив із промовою Володимир Петрович Золотаренко. Президент ромського товариства міста Києва "Романіе" відзначив: "Роми тільки народжуються, відразу стають народними артистами". Так, звичайно, це було сказано з гумором, але в кожному жарті криється частина правди. І доказом цього є Володимир Іванович Лимаренко.

Володимир Лимаренко - наймолодший син у ромській сім'ї, 1966 року народження. Батьки його все своє життя тяжко працювали на будівництві. Маючи двох дітей, вони через нестачу грошей поїхали на заробіток в Росію. Іван Іванович - батько Володимира, не маючи музичної освіти, добре грав на гармоні. Він та його дружина Віра Михайлівна мріяли побачити свого наймолодшого сина музикантом. Батьки прищеплювали Володі любов до музики з дитинства. Іван Іванович купив дворічному малюку маленьку гармоньку. То була улюблена забавлянка Володі. Коли йому виповнилося шість років, батьки вирішили виїхати з Калу-

ги, де, до речі, і народився Володимир, та повернутися на рідну Україну, в місто Яготин Київської області. В Яготині хлопчик став першокласником місцевої ЗОШ, а ще пішов у музичну школу по класу баян. У другому класі відбувся його дебют. Старший брат Володі Геннадій на той час був не тільки випускником, а й грав у шкільному ВИА, і на випускному вечорі брата Володя грав на барабанах. Це був його перший виступ. Сім'я уважно придивлялася до його талантів і допомагала Володі розвинути те, чим нагородила мати́нка природа.

Після закінчення музичної та загальноосвітньої шкіл Володимир Лимаренко вступив до Київського університету культури і мистецтв. Згодом був призваний до лав Радянської Армії. Під час служби брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у зв'язку з чим має "чорнобильський" посвідчення. Та музика й надалі полонила його серце. Після армії Володимир Лимаренко вступив до Київського інституту закладу - Київського інституту культури на відділ оркестрового дирижування. В 1990 році він увій-

шов до складу гурту "Жива вода" Одеської філармонії. Через три роки перейшов до гурту "Новий день". Працював разом із Віллі Токаревичем. З цим гуртом він їздив у Німеччину, де в Берліні працював у одному проекті з Олександром Серовим, Альоною Аліною та іншими відомими співаками російської естради. Після повернення на батьківщину він співпрацював з телебаченням та радіо, виступав у Кореї, Сінгапурі, Малайзії, США та в деяких європейських країнах. Тепер Лимаренко мешкає в Києві. Пише музику, тексти, займається аранжуванням, має студію звукозапису, де готує новий проект у США. Володимир Лимаренко - сучасний співак. Готує альбом по відновленню старих табірних пісень у сучасному аранжуванні.

Володимир Лимаренко - талановитий музикант, поет-пісняр і, звичайно ж, чудовий виконавець. Ще одна гордість нашого талановитого народу. Бажаємо йому подальших успіхів на творчій ниві. Нехай табірні пісні, пісні наших пращурів будуть відроджені!

Людмила Кравченко

МОЛОДІЖНІ ПРОБЛЕМИ

ЗОРІЕНТУВАТИСЯ У ПРОФЕСІЇ Кітганіпе анде професія

Сім'я Бругошів добре відома в місті з покоління в покоління тим, що завжди займалися професійною музичною діяльністю, а з того мали достаток, можливість дати спеціальність дітям, мати гарне житло, одяг. Якщо ж хтось із великої ромської родини не ставав музикантом, то знаходив собі хороший бізнес, що ще більше піднімало авторитет сім'ї. Родичатись з ними було честю. З повагою ставились люди до завітів і невісток великої сім'ї Бругошів.

Осінь 1944 року змінила все у звичному ритмі життя, запропонувавши нові умови. Спочатку закрили великі приватні ресторани, пізніше - різноманітні середні і малі бари й кафе, де працювали роми, розважаючи гостей живою музикою. Держава рекувала всі місяці дозвілля, а з ними і робочі місяці. Хоча спочатку, зі зміною господарів, з роботи не вигнали, але почали ставити умови до репертуару виконавців, освіти музикантів. Це було першою несподіванкою, оскільки ромські музиканти навчалися у сімейних колективах, коли з 7-11 років брали в руки музичний інструмент і виходили на сцену. Талант або є, або його нема. А далі - тільки робота і вдосконалення.

Дуже рідко було, аби хтось із ромів мав музичну освіту, бо щоденні виступи допізна уможливили ранковий підйом і відвідування занять у школі. Мало хто з дітей зміг отримати бодай неповну середню освіту. Дітей, талановитих до музики, з таких була більшість, залучали до важкої і водночас почесної праці музиканта, а інших віддавали до загальноосвітньої школи.

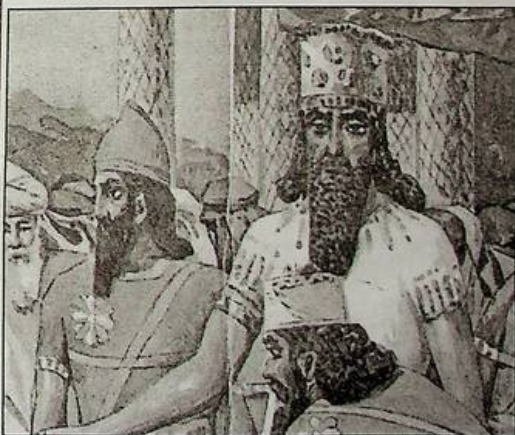
- Мій дід, - говорить Євген Бругош, - був чудовим акордеоністом, батько Володимир і тепер є гарним музикантом на

ударних інструментах, навчившись цьому ремеслу від іншого діда - по батькові - Бругоша Андрія. Але ніхто з п'яти дітей мого діда і п'яти дітей мого прапрадіда не стали музикантами.

Мама 30 років відпрацювала лакувальницею меблів на Ужгородському механічному заводі, виховуючи двох доньок і трьох синів по-ромськи - демократично. На жаль, ніхто у сім'ї не зміг зорієнтуватися у новому світі. Адже професія у ромів передається з покоління у покоління. І яку обрати нову професію, для дітей у сім'ї було проблематично. Дівчата по-виходили заміж, виховуючи дітей, а хлопці торгують на базарі.

- Так вишло, що батьки не наполягли, а я не дуже хотів, тому і не закінчив повного навчання у школі. Без спеціальності, без освіти, ще не дуже фізично кріпкий, кому я потрібен? А все ж такі мої знання ромської мови знадобилися. Вже другий рік працюю на радіо Світ FM 104,7 диктором. Виходить п'ять разів на тиждень з понеділка по четвер з 16.08 до 16.20-30. Крім того, у понеділок і середу їдуть передачі угорською мовою, а ромськи новини українською. Передача "Світ ромів" складається з кількох блоків: новини, культура, традиції, дитяча сторінка "Кгаморо". У неділю їдуть 10-хвилинні підсумкові новини за тиждень, а потім звучить ромська музика. 3 Березня нинішнього року почала працювати і допомагати мені моя сестра Вікторія. Незабаром вона вестиме передачу "Традиції ромської сім'ї", "Культура". Але ширяться проблеми закривається, а отже, і я, і вона, втрачимо роботу. Ось і виходить, що з минулого ми нічого не взяли у нинішнє сьогодні. Залишилось одне знання мови, і то, чи надовго воно буде затребуване? Розмову вела Олена Бойко

БІБЛІЙНІ СОЛОМОНОВІ ПРИТЧІ

Мудра жінка будує свій дім, а безумна своєю рукою руйнує його. Годявер джувлі керел песко кгер, ай е дилині песке вастеса прагрел лес.

Хтось вдає багача, хоч нічого не має, а хтось вдає бідного, хоч маєток великий у нього.

Вареко вакерел ке вов барвало ай лес канчі най, ай варекі вакерел ле чорорес, сі леско баро хулаіне.

Хтось говорить, мов коле мечем, мова мудрих - то ліки. Вареко вакерел (ворбі), сар бі суварел чгувраса, дума годявер сар драба.

Всяка дорога людини пряма в її очах, та керує серцями Господь. Сако дром манушеско ворта анде ленге яга, ай інкрел ле іленца о Девлора.

Зажерливий робить нещасним свій дім. Жажвало керел бібахтало песко кгер.

Підготувала Світлана Шушко

ПРАВА ТРЕБА ВМІТИ ЗАХИЩАТИ

ПАЛО ЧАЧІПЕ ТРОБУЙ ТЕ МАРЕС ТУТ

Центром по захисту прав ромів (Будапешт) та Міжнародним Центром політичних вчень (м. Київ). Її мета - майбутнє реформування правової системи України.

Для поліпшення правозахисної роботи 16 ромських організацій будуть залучені досвідчені юри-

сти, які надаватимуть кваліфіковану юридичну допомогу. За необхідності розроблятиметься стратегія діяльності для визначення проблем. Розглядатимуться всі випадки на місцевому рівні, які потребуватимуть втручання, роботи адвокатів.

Перед початком роботи за

програмою буде проведено 4-денний тренінг для помічників юристів і юристів місцевих громадських організацій. Надалі проводитимуться дводенні семінари для ромів, які візьмуть участь у проекті, та триденний семінар для місцевих адвокатів, а також тренінги для суддів і прокурорів з метою взаємообізнаності про специфіку діяльності, ліквідації упередженості щодо ромів та рівного доступу до правосуддя.

Підтримка правових реформ в Україні у рамках проекту буде вестися за двома напрямками. Перший - впровадження у дію антидискримінаційного законодавства. Це пов'язано з тим, що щороку у звітах Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини наводяться факти дискримінації ромів. Тому будуть досліджуватися випадки порушення прав людини щодо ромів, зокрема насильства з боку органів влади (міліція, військові), під час розглядання кримінальних справ, у системі освіти, охорони здо-

ров'я. Внесок громадських організацій у цей процес буде життєво важливим. Завдяки моніторингу і звітам про дискримінацію вони зможуть впливати на процеси, вносити свої пропозиції, реагувати на ті чи інші негативні факти.

Другий напрям - підтримка прецедентного права Європейського Союзу з прав людини через розповсюдження в Україні резюме основних рішень Європейського Союзу щодо проблем насильства міліції і доступу до правосуддя.

Ромським громадським організаціям буде надана значна матеріальна допомога в офісному забезпеченні, комп'ютерами та зв'язком через систему Інтернет, оплата комунальних послуг.

Кінцевим результатом діяльності проекту буде навчання і робота активістів ромських організацій у ефективній правозахисній роботі та створення всеукраїнської мережі правозахисних організацій "Чачіпе".

Аладар Адам

(Закінчення. Початок на 1 стор.)

Здається, що неможливо розбудити ромів для боротьби за дотримання своїх прав. Антиромські настрої широко поширені в суспільстві, і громадяни у всій Європі - ромі і їм подібні меншини - вирости в сталому сегрегованому суспільстві. Расизм глибоко йде коренями в минуле і відкрито підтримується деякими суспільствами, і багато неромів просто приймають думку, що ромі - це не що інше, як громадяни другого або третього сорту. Та є причини і для того, щоб поглянути на ситуацію з оптимізмом.

• Сьогодні у світі багато антиромських настроїв, але в той же час зростає як співчуття до важкого становища ромів, так і число неромів, які підтримують ідею ромського згуртування.

• Немає також такої соціальної реальності, в якій політичні дії не в змозі змінити ситуацію - до кращого або до гіршого. Та соціальні програми не завжди забезпечують інтереси ромів. Узгоджені політичні дії сьогодні мають реальний шанс для зворотного процесу.

• Усі індивідууми стикаються з реальним етнічним вибором: апатією або активною діяльністю з дотримання своїх прав. У світі зростаючого розподілу в багатьох країнах на тих, хто співчуває ромам, котрі стикаються з безліччю проблем, і тих, хто бажає реальної шкоди ромам, цей вибір стає все більш важливим із кожним днем. Активна діяльність з дотримання прав ромів стає все необхіднішою.

ЧИ ХОЧЕТЕ ВИ ЗМІН У ДЕРЖАВІ?

КАМЕН ТУМЕН ТЕ АВЕЛ ПАРУВІПЕ АНДО ТЕМ?

КОЖНІЙ КОМАНДІ ПОТРІБНА СТРАТЕГІЯ

Рано чи пізно, якщо ви всерйоз вирішили зайнятися політикою, ви зіткнетесь з необхідністю вибору стратегії. Індивідууми або групи, які шукають шляхи впливу на політику, можуть вибрати тільки одну стратегію або ж можуть спробувати поєднати стратегії на різних рівнях. При виборі вам потрібно добре обміркувати таке.

• На якому рівні ви хочете брати участь у політиці: загальнонаціональному, регіональному або місцевому?

• Ви хочете брати участь в офіційній політиці (звичайно, йдеться про участь у виборчому процесі, наприклад, балотуватися кандидатом на виборах) або впливати і брати участь у політиці, наприклад, через місцеву владу чи суспільний сектор (у якій-небудь неурядовій або добровільній організації)?

• Якщо ви хочете брати участь у виборах, то, насамперед, подумайте, який тип виборчої системи у вашій країні. Чи включає він представництво меншин? І чи забезпечує сама меншість таке представництво? Необхідно відзначити, що в деяких державах існує система розподілу зарплатованих місць, які забезпечують представництво одного або двох членів групи меншин у тій чи іншій організації, однак, на практиці така система часто не робить значного впливу - і результату цього може навіть стати подальше виключення і відчуження. У той же час експерт із числа ромів, висунутий, наприклад, у міжкмістерську комісію (можливо, маючи тільки дорадчий голос) може в реальності прямо вплинути на урядову політику.

• Залежно від виборчої сис-

теми у вашій країні, ефективною була б спроба сформувати виборчий округ на етнічній основі, або ж існують кращі способи впливу на головні партії через пошук можливостей для таких партій. Наприклад, у багатьох європейських країнах необхідно, щоб партія переборола 4- або 5-відсотковий бар'єр для того, щоб потрапити в національний парламент. Якщо подібне існує у вашій країні і ви хочете балотуватися на виборах від партії ромів, то ми дуже рекомендуємо вам знайти платформи, на основі яких можна звертатися також до етнічної більшості, тому що 5-відсотковий бар'єр є дуже високим для подолання партіями ромів.

Якщо ви думаете про приєднання до етнічної партії ромів, ви повинні знати, що формування етнічної партії ромів часто вимагає консенсусу серед її членів, принаймні стосовно головних цілей і задач. Чи можна цього досягти? Чи можуть різні ромські партії (політики) погодитися співпрацювати в ім'я перемоги на виборах? Можна спробувати втягнути в діяльність етнічних партій або підшукати інші політичні групи, які дотримуються тих самих вимог, що і ромські громади. Приміром, це можуть бути партії, які представляють інші групи меншостей, або партії, що представляють групи, які стикаються з тими ж соціальними проблемами й мають ті ж інтереси, що і ромі. Якщо існують інші подібні групи, то вони можуть стати корисними для вас, наприклад, для створення передвиборних блоків - так званих коаліцій - об'єднаних груп.

З іншого боку, неонов'язково створювати етнічну політичну партію для того, щоб балотуватися на виборах. Це, безумовно,

не єдиний шлях. Іншим шляхом для участі в суспільному житті може бути включення в списки головної політичної партії. Таким партіям вигідно мати кандидатів від ромів, тому що їм потрібні голоси ромів. Наприклад, балотуючись за таким списком, ви можете зажадати:

- високу позицію в партійному списку, у тому випадку, якщо місцева система працює відповідно до цього;
- ресурси, достатні для ефективної кампанії;
- зобов'язання партії діяти для досягнення конкретних цілей, зокрема щодо ромів.

Значим для будь-якої перелікової політичної діяльності є створення виборчого округу - групи людей, яка підтримує на виборах групи або індивідууми, котрі можуть стати надійними представниками інтересів виборців. Ця діяльність не тільки важлива при просуванні свого кандидата на виборах, але так само істотна і для роботи в політичних органах після виборів. Хороші, надійні політики постійно використовують у своїй щоденній роботі членів виборчого округу для формування вимог і агітації за їхні інтереси. Також і після виборів від обраних представників очікують співробітництва з виборцями, можливості одержати виборцями доступу до офіційної інформації і дій з поліпшення становища виборців.

Нарешті, участь у виборах - це тільки один зі способів політичної участі. Залучення у період між виборами так само важливе, воно може підготувати ґрунт для успіху на виборах. От деякі можливості позаелекторального залучення в діяльність уряду, які можуть бути доступними у вашій країні.

• Посади в державній адміністрації

страції. У деяких державах вживаються спеціальні засоби для участі меншостей у органах самоврядування.

• Участь у дорадчих і консультативних органах на урядовому рівні.

• Можливість для меншостей заснувати свої власні асоціації (інститути) і в деяких випадках одержувати фінансову підтримку від держави для своєї діяльності. Громадяни можуть, приміром, створювати добровільні асоціації, які полегшують діяльність у сфері дозвілля, займаються молоддю або ж розвивають місцеву культурну діяльність. Хоча, на перший погляд, у таких добровільних асоціацій невеликий зв'язок з офіційною політикою, проте вони можуть контролювати урядову діяльність і так само можуть стати підставою для подальшого політичного залучення суспільства в цілому. Асоціації так само можуть допомогти людям зрозуміти й висловити загальні ідеї. Наприклад, у Європі деякі активістські групи почали своє існування як баскетбольні команди або джазові ансамблі. Майже всі групи людей мають потенціал для того, щоб виступити в цивільну або політичну ініціативу.

На цьому список стратегічних питань не вичерпується. Мета вищесказаного тільки показати, як багато існує різних форм участі. Прогрес може стимулюватися індивідуами або групами ромів на різних рівнях і різними засобами: питання лише у виборі найбільш слушних засобів у якій-небудь визначеній ситуації. Ви можете обміркувати це і порадитися, зрештою, зі своїми друзями і суспільними потенційними сідими - своїми потенційними політичними союзниками. (Продовження в наступному номері).

Вшега із Сибіру

НАШЛЕ АНДА СИБІРО

У номері 11 (30) за 2003 рік ми ознайомили наших читачів зі статтею історика і художника Миколи Бессонова, присвяченою сталінським репресіям проти ромів. Цей матеріал розповідає про долю тих і'ятих з лишком тисяч кочівників, яких схопили в Москві в червні 1933 року і відправили в сибірське заслання. Сьогодні ми публікуємо історію зухвалої втечі, записану московським ромологом зі слів Володимира Глодо (В.В.Шаматувського). Ілюстрації до статті - авторські.

Кишинівському рому Володі - сім років. Живе в землянці. Батько працює на лісопоязі. Тільки що вмерла його мати. Навколо ромського селища збройний оточуючий загін. У всіх, хто намагається втекти, стріляють. Іде 1934 рік. Офіційно - розквіт сталінської національної політики. Журнали ромською мовою, допомога письменникам і створення театру. Паралельно - за повного мовчання преси - підневільна праця, висока смертність ромів "спецпереселенців" і табірні строки за контрреволюцію.

Дядько Володі Буцукан був родом із Молдавії і мав славу людини відважної, як гайдук. Високий на зріст вусатий чоловік багаторської будови в ладному одязі і міцних чоботах. На чолі з такою людиною на волю могли вирватися навіть жінки і діти.

- Я вас виведу по зірках і моху на деревах, - сказав він.

Перша спроба, втім, була невдала. Проблуквавши тиждень по лісах, цигани були схоплені і під конвоєм повернуті в селище. Вдруге утікачам поведло. Оточення вони минали непоміченими. Із собою був запас сухарів - і тільки. За Буцуканом пішла велика компанія: Володя з батьком, старшим братом і сестрою, ба-

буся Катерина і баба Балая з прийомним сином. Ще, зрозуміло, дружина Буцукана Федоска, красуня Зіна, котра вудужала від поранення, і дві молоді циганки, Писа і Тетяна. Узяли із собою і чужу дівчинку Раю, батьки якої втекли напередодні. Їй було років 14.

Більшість була вдягнена аби-як. Жінки і діти йшли босоніж, калчачи ноги об сушняк. Густий тайговий ліс перепиняв дорогу сплетенням гілок. Та він же і підгодював. Уже з'явилася ягода.

Найбільше втікачам дошкуляли кліщі і комари. По ночах від хмари гнусу погано допомагало навіть багаття, яке цигани віддали від селища не боялися розкла-дати.

Саме, коли сухарі доїли, на шляху показалася мисливська хатинка, де, за сибірським звичаєм, згодованим мандрівникам залишають запас продуктів. Навішись, компанія сіла тримати раду, як бути з бабусяю Балаєю, яка із самого початку переоцінила свої сили і тепер падала з ніг. Усім було ясно, що тягти її на собі тисячі кілометрів не вийде. Але не кидати ж напризволяще!

- Йдіть, - сказав прийомний син. - Я буду про неї піклуватися, поки вона жива.

І цигани рушили далі, залишив-

дали великий човен і провондирів. Наступні 60 кілометрів вони зробили по воді - до тієї межі, за якою благодіяння не могло залишатися непоміченим. Висадившись на берег, цигани дійшли до того місця, де приতো Чичкаюл впадала у Чулим. Тепер, щоб відстати залізничі, треба було подолати широку сибірську ріку.

Світ не без добрих людей. У селищі знайшовся човняр, який погодився допомогти циганам. Сплатили йому єдиним, що залишалося, - одягом померлої матері Володі. Сорокалітній російський чоловік розумів, чим ризикує, і, звичайно ж, пішов наперекір владі не ради ношеної спідниці. Сильна була зараза комунізму, але не весільна. Чи можна геть чисто витравити людяність з цілого народу?

- Повезу вас, коли стемніє, - попередив човняр. І знову все пройшло успішно. Ніхто не бачив, як він кілька разів гріб туди і назад, переправляючи циган по одному або по двох.

Розпроцавшись зі своїм рятівником, утікачі вийшли до залізничної колії. Жінки і діти підб'юрилися. Тепер вони і без провідника знали, як повернутися в центральну Росію. А вже прогудувати по дорозі себе і чоловіків їм було під силу. На станціях кишинівки йшли ворожити, а діти крутилися біля вагонів, випрошуючи хліб. Обірані хлопці і дівчата співали і танцювали.

Весела циганська пісня змінювалася жалбним наспівом російських безпритульників:

Розв'яжіть мої крила,

Дайте волю політати.

Я, молоденький хлопчисько,

Навік залишився сиротою.

Чим далі компанія віддалася від місця заслання, тим безпечніше було знаходитися серед людей. В очах росіян вони знову стали просто кочівними циганами. Кілька разів навіть вдавалося влаштуватися на потяг. На жаль, подібні удачі були рідкі і короточасні. Міні-табір швидко зсаджували, тому майже весь величезний шлях довелося пройти пішим ходом. Вони йшли все літо і всю осінь - від ненависної Чулим-ріки до міста Козлов (нині Мічуринськ). Це близько трьох тисяч кілометрів. І не по рівному тракту, а по шпалах і щербинці, об які босі жінки і діти поранили собі ноги до крові. Спали вони на землі, у пришляхових лісочках - навіть у листопадові заморозки. До станцій, побоюючись спокушати долю, зайвий раз не виходили. Але все-таки вони були вільні. І навчені гірким досвідом. Під нові депортації ніхто з них не потрапив.

Микола Бессонов

Ілюстрації Миколи Бессонова: "Депортація табору". Папір, туш. 2002 р., "Утеча". Комп'ютерний живопис. 2003 р.

Пам'ять

(Закінчення. Поч. на 3 стор.)

Навіть зараз у Словаччині і на Балканах збереглися ці ремісничі традиції. Крім того, ромі завжди веселили людей: дресирували ведмедів, мавпочок, влаштували вуличні і лялькові театри, навіть утримували пересувні цирки. Жінки заробляли на хліб з допомогою ворожби, магії.

Оскільки ромі - народ кочовий, вони ніколи не звертали увагу на політичний розподіл світу, кордони. Тому в музеї намагаються представити етнічну групу в цілому. Музей ромської культури у Брно - документує історію і культуру ромів усього світу. Правда, грошей для цього не вистачає.

На жаль, працівники музею мають можливість зібрати інформацію про ромів тільки на просторах колишньої Чехословаччини. Іноді ми виїжджаємо на дослідження і за кордон, хоча це буває вкрай рідко.

Рідкісний перстень

Музей зареєстрований як громадська організація. Фінансування проходить на рівні грантів Міністерства культури. Як ми відзначали, на закупівлю експонатів не вистачає грошей, тому Яна Горватова оголосила про збір коштів для придбання унікального експоната - перся сім'ї торговців. Він зроблений з золота, вагою 62 грами, два кілці його скручені в різні боки і закінчуються двома кіньми головами. Дехто, звичайно, дивується, для чого купляти коштовні речі, коли на закупівлю звичайних експонатів немає коштів. Але це якраз і є виявом ромської культури. Адже для ромів завжди був властивий потяг до прикрас із золота і срібла. Дорогі прикраси любили не тільки тому, що це матеріальні

цінності: їх передавали з покоління в покоління, приписуючи їм магичні властивості. Вважалося, що з коштовностями, які перейшли від батька до сина, переходила і сила всього роду. Золоті прикраси охороняли від нечистої сили і лікували. (До речі, під час Другої світової війни найбільше золотих виробів було у ромів-келдерарів Румунії. Це пов'язано як із традиціями сім'ї, так і з різноманітними засобами добування відповідного матеріалу у Карпатах (лудення з піриту, за собою промивки піску тощо).

Ромські громади висунули вимогу до Німеччини повернути 50 тонн (!) конфіскованого у ромів золота. Ця цифра є реальною, виходячи з того, що у період війни було знищено понад 300 тисяч осіб, кожна з яких мала не менше 80 грам золотих виробів, а деякі і набагато більше).

Видавничу діяльність

Музей ромської культури Брно активно займається науковою і видавничою діяльністю. Випущено десять номерів "Бюлетеню" музею, де широко подаються матеріали експедицій, пошуків, друкуються наукові статті з дослідженням фольклорної спадщини, говірок, статистичні матеріали. Велика увага приділяється вивченню матеріальної культури різних регіонів, збиранню творів образотворчого мистецтва - від картин стародавніх художників до сучасних майстрів пензля. Особлива увага приділяється роботам дітей. Так, у своїй філії, розміщеній на території концентраційного табору Терезь, постійно діє експозиція робіт нинішнього покоління ромських маленьких художників.

Робота таких музеїв спростовує ставлення до ромів як таких, що не мають своєї культури, - як матеріальної, так і духовної.

Олена Бойко

Народна артистка України Марія Харченко:

"Аза повертається для життя, кохання"

Народна артистка України Марія Харченко: Аза болдес пес ко дживіпен ай камліпен

Почувши, що я побувала на Волині, аби достоту пересвідчитися, що такі український класик Михайло Старицький не вигадав свою героїню, Марія Федорівна якось приязно, по-молодому, по-сміхнулася: "Розкажіть усе, нічого не випускаючи. Це дуже цікаво", - почала напояляти.

Справжнє - то вічне. І в цьому легко переконали "Циганка Аза". Буквально недавно знімална група з сусідньої країни прагнула зустріти з відомою артисткою. Готуються створити багаточастинний телефільм. Отож консультації, поради тієї, котра на сценах різних театрів - від Ужгорода і до самих околиць "СРСР" - зіграла цей образ понад півтисячі разів, надзвичайно цікаві й потрібні.

- Знаєте, Маріє Федорівно, Київський театр "Романс", як знімали його керівник, заслужений артист України Ігор Крикунов, - теж незабаром включити у свій репертуар виставу за п'єсою Михайла Старицького.

- Що ж, на прем'єру чи виставу треба б поїхати. А, може, театр буде в Закарпатті на гастролях... Цікаво, як вирішить режисер-постановник образи головних героїв Ази і Василя, у якому ключі? Завели ви мову про цей твір, а я вже аскраво уявила собі дві неординарні долі. Кажете, дізналися справжню історію, а не ту, що в п'єсі та кіно?

СЕЛО

НАЩАДКІВ РОМІВ

На великих картинах годі шукати Одерради. Одначе це село знають. Як і інше - Городок. У них довго зберігався циганський уклад життя. Тепер традиції потроху відходять у минуле, призабуваються. Жив тут колись багатий пан. Він надумав мати у своїй кузні цигана-ковалев. Та в околиці не було жодного. Виписав його з-під Ямполья. В однеден сільською вулицею розлилися двіночки на позолоченій койзі (брици) - то їхали запрошені цигани. Не бідним був і Грицько - чепуруні красень. Ото він і влодував собі місцеву дівчину. Теж була гарна собою. Від цього подружжя й пішли в життя Пенцки. Все було б нічого, коли б Грицько-ва мати свого часу не принесла в табір підкинутого чи украденого хлопчика. Він виріс у гарного молодця. Правда, був світлим, ніби не наським (чужим). Отож у шатрі ходив назирці за Грицием. У тій парадній койзі (брици) приїхали і отой підкидень Тумрій та зведена сестра Гриця - Аза. Розіклали шатра, запалили вогнище.

Отаборилися приїжджі на околиці, біля річки.

Панови коли побачив Азу, вже й кузні не треба було. Аж захворів на любов до красуні. Рідні сердилися, говорили, що заворожила циганка. Та він слухався тільки свого серця.

Тумрій (а його, напіврома, в п'єсі Михайла Старицького "Циганка Аза" та одноіменному фільмі понді називати Василем (ЮЗ) невдовзі пішов від ромів, надумавши жити як місцеві селяни, ослі. А ще до того закохався в Галю.

Як тепер знаємо, раніше були скуті відомості в пресі, в основі п'єси Михайла Старицького "Циганка Аза" - запозичена історія від польського письменника Юзефа Ігнація Крашевського. Переказують, що польський класик мав у цих краях (Городку під Луцьком) маєток і для відпочинку (його використовував для роботи над новими творами) приїжджав сюди. А фільм "Циганка Аза" - то вже інша історія.

Пан, закохавшись у Азу, зовсім втратив голову. Виїжджав у Ковель, Луцьк й накуповував їй дороге вбрання. Парадною бричкою з чотирма кінями приїжджав у табір. Зулинявся біля шатра. Аза не хотіла до нього виходити. Вона любила свого названого брата Тумрія (Василя).

ПРИСТРАСТІ НАВОКОЛО ЗАКОХАНИХ

Жінки в таборах мусили підкорятися ще прапрадідівським законам: любиться з гаджівкою - любися, а за дружину мусиш узяти таборув дівчину.

Василь (Тумрій) і Галя покохалися так палко, що вирішили, всупереч погрозам батьків, одружитися.

Василь звів за селом халупу-мазанку для своєї любі половини. Люди, прохадячи повз, шархалися, як газдівська донька вибрала собі полукровка? Ніхто не брав Галю до роботи. А батько говорив, що її заворожили цигани. Він не хоче смаглявого зятя і таких же майбутніх дітей з чорними очима.

Не довго раювали в новій хатині молоді. Прийшовши якось додому після гостювання у табірі, побачили полум'я. Хтось запалив... Згорів і весь їх нехитрий скарб. Подейкували, що хату спалив батько Галі.

На другу хату Василь з лісу носив на плечах дерево, витратив багато сил. А ще й дитинка знайшла. Жили дуже бідно. Люди сторонилися їх.

Василь (Тумрій) все частіше згадував вільне, таборове життя. Ночами снілася йому красуня Аза... І коли його одноплемінники поверталися після мандрів додому, його серце заболіло. Вочевидь, гени, приспані роками, давали про себе знати.

Діти себе між двома - Галєю і Азою - то нелегка сердечна ноша.

Галя - то звичайнісшний будній, у яких потроху вмирала романтична любов.

Аза - то табір, колеса циганських возів, вогнище.

Розвивався між обома. Але так довго тривати не могло. Галя теж почала шкодувати за своєю щасливою молодістю. Василеві було совісно покидати Галю й крастилися ночами до Ази. Та нічого з собою подіяти не міг. У селі розказували, що згодом ревності, злидні звели в могилу Галю.

Василя знайшли повшеним у лісі. І в Одерраді, і в Городку старожити говорили, що смерть Василя (Тумрія) - то темна історія.

Польський письменник написав у своїй книзі, що Василь повісився в хаті.

Український класик Михайло

Старицький з допомогою селян "втопив" Василя.

Одна із жінок, яку зустріли біля крилиць, з якої Аза вдула пила, сказала: "Старий Лип'юк, Галин батько, причина всіх нещастя. Аж під цвинтарем дозволив будуватися нелюбому зятю. Навіть Галині брати заборонили сестрі з'являтися біля хати, відмовляли в шматку хліба... Моя прощена мати-циганка казала, що Василя зарізала Аза, а опісля й собі заподіяла смерть."

З ДИТИНСТВА ПРИВЕРНУВ УВАГУ ТАЄМНИЧИЙ НАРОД

- Маріє Федорівно! Очевидно, ви довгий час перебували в середовищі ромів, бо образ Ази немов вихоплений із вирю життя?

- Є на Київщині село Нова Буда, де народилася - за 13 кілометрів від нас жив Тарас Шевченко. Мальовниче воно. Кочові роми неординарно зупинялися у Буді. Підкупували коней, полагодять вози - й дали в свої мандри. Ясна річ, ми, діти, як це і належить, часто спостерігали, як коваль ставить нові підкови, - коні піднімали свої прудкі ноги. Стежили, коли молода ромка, відзвонюючи трьома рядами монет на загорілій шії та плечах, просила хлопців "позолотити ручку". Усю правду розкаже.

З Нової Буди наша родина переїхала в Запоріжжя. В цьому великому місті довелося теж зустрічати ромів. З 1945 року живу в Ужгороді - приїхали після визволення краю.

- Маріє Федорівно! Як виник задум поставити "Циганку Азу"? І чому саме вам режисер доручив зіграти цю заглавну роль?

- Задум поставити "Циганку Азу" виник у режисера Володимира Бабича в 1957 році. Він був на той час молодим, азартним. Присклипило привидів до актриси, які могли б заграти цю непересічну особу. Вибір його впав на мене, теж на той час молододу виконавицю ролей у виставах "Маруся Богуславка", "Дай серцю волю". Коли я радісно повідомляла чоловіка про намір режисера доручити мені складну роль Ази, він розсердився: "Ти, Марійко, ще не готова відтворити на сцені такий образ. Відмовся, бо осоромиш себе й театр."

Я на той час уже зачитувалась п'єсами Михайла Старицького, окрім "Циганки Ази", - "Розбите серце", "У темряві", "Талан".

- А як у театрі колеги сприйняли ваше рішення відтворити на сцені образ Ази?

- В артистичних колах не дуже слід покладатися на так звані думки, припущення і таке інше колег, критиків, різних доволотеатральних осіб. Моє рішення було твердим: гратиму Азу! Коли офіційно

нарешті, настала година моєї мисті! Так, я тебе вперше кохала, не бачила нікого в світі, крім тебе, тобою думала, тобою і жила... а тепер огидним ти став моїм очам, ненависним серцю, плагавишим за очі... ха-ха-ха! До пана тепер, до любові, до розкоші! Понад двохсот ужгородських ромів прийшли на прем'єру. Кричали, піднімали вверх волосся інших осіб (жест задоволення).

- Переповнена зала, зокрема, молоді, зустрічала мене упродовж двох місяців. Потім поехали "Циганку Азу" на гастролі. Десять років був аншлаґ. Об'їздили Україну, Прибалтику, Кубань. В Пятигорську, пригадую, грали в приміщенні оперети. Не встигла відійти від оплесків та розгримуватися, коли чую, гукують: "Аза! На вихід." Вибігла, оглядаюсь. Артисти з Москви - подружжя Михайлович - обнімають, цілують.

- Такої Ази в нас ще не було зіграно! - посміхалася до мене Надія Михайлова - відома виконавиця циганських народних пісень і актриса театру "Романс".

А коли гастролювали в Калінінграді, до нас за куліси зазирнув молодий чоловік і прошепотів: "Циганку Азу" дивитиметься високе начальство з Москви та міністр оборони Румунії, який знається на театрі. Його дружина - велика артистка." Безперечно, хвилювалися. А мені ледве вніесли після вистави на сцену величезний кошук квітів - презент від румунського міністра.

Прокинулася одного ранку даклого 1957-го року молода актриса знаменитою. І з того часу (хоч доти було зіграно немало ролей у різних виставах) проживає кожен свій образ, мов уперше.

Із квітня Марія Федорівна Харченко відзначатиме своє вісімдесятиліття. Оживуть на сцені й уривки із зіграних нею ролей, звучатимуть пісні... Вітаємо!

Юлія Зейкан

На світліні: народна артистка України Марія Харченко. Волинська область - Ужгород

Ром Кортес - чарівник фламенко

21 березня столичний Національний палац "Україна" вітав іспанського танцюника, який за життя став живою легендою.

Кажуть, мистецтво може підкорити світ. Це велика правда. І творчість іспанського віртуоза фламенко Хоакіна Кортеса тому доказом.

Він полонив серця уже у 12 років, одразу по виході на сцену. А в 15 його запросили в трупу Національного театру балету Іспанії. Там він став солістом. Спливало не так і багато часу, а вже в постановці Кортеса глядачі побачили його перший спектакль. Згодом був другий - "Pasión Gitana". До речі, Хоакін Кортес успішно дебютував і в фільмах Педро Альмодовара і Карлоса Саури, ставши кінозіркою.

Критика відзначила, що молодий хореограф змілюиво поєднав андалузські й угорські напрямки танцю, класичне фла-

менко з класичним балетом, у музиці - джаз, кубинські, африканські і арабські мелодії.

Щодо візитної картки - то це незрівнянна фарука І. футе. Балет фламенко Хоакіна Кортеса, його музика, костюми від Армані - щось незбагненне.

У столиці нашої держави - Києві - світознаний хореограф і його трупа показали свій найновіший спектакль "Любов і ненависть". Публіка сприйняла твір гаряче.

Алла Чердинцева

На світліні: сатвійий танцюник, хореограф Хоакін Кортес.

Поради віз Рага
Драбаріне катаре Рага
з 24 березня по 6 квітня

Овен - вітаю з днем народження! Ваш професіоналізм та енергійність допоможуть подолати бюрократичні перешкоди. Але будьте уважні до своїх колег, не всі зараз відкриті для діалогу, де-хто опікується тільки наповненням власної кишені. Від малознайомих людей почуйте про себе добрі слова, які вас надихнуть на конкретні вчинки.

Телець - ви впевнені у тому, що ваші справи підуть вгору, якщо у найближчий період вкладати у них багато грошей та сил? Можливо, ви у половині своїх мрій. Прокидайтеся! Ласкаво просимо у реальність. Але ж навколо вас стільки співчуваючих!

Близнята - добре поміркуйте над останніми пропозиціями щодо співпраці. Зокрема, наведть довідки, які конкретні папери та підписи накладають на вас матеріальну відповідальність. Не бажано сидіти склавши руки, але ваші активні дії мають бути свідомими.

Рак - ситуація змінилася на вашу користь, якщо зараз ви не станете в опозицію щодо своїх керівників, то, можливо, отримаєте додаткові кошти або підвищення по роботі. Дипломатичність - це якість, яка вам знадобиться у найближчі два тижні.

Лев - нові справи та невідомі партнери - спочатку це розважася, але інколи необізнаність драгус. Ви звикнете, але це єдиний вихід з ситуації, що склалася навколо вас. Намагайтеся робити маленькі кроки у громадській діяльності, на певний час перетворіться з царя звірів на маленького равлика.

Діва - останнім часом ви отримали досить інформації, щоб почати серйозну справу. Оформлення паперів, які вам ще знадобляться, забере багато сил і часу, але не вагайтеся, бо винагорода за це буде приємно-матеріальною. А перемога над опонентами підвищить ваше почуття людської гідності.

Терези - у цей період бажано все обміркувати, не робити радикальних кроків. Особливо це стосується тих Терезів, у справах яких з'явилися нові люди. Підписуйте папери тільки тоді, коли ви впевнені у них на всі сто відсотків. У іншому разі - ще раз "прокрутіть" ситуацію.

Скорпіон - добре було б звернутися за порадою до фахівця перед вкладанням коштів. Не поспішайте міняти роботу, якщо вам обіцяють навіть золоті гори, бо саме на вас може лягти відповідальність за все негативне, що станеться потім. Стережіться пліток!

Стрілець - можлива подорож та приємні зустрічі. Нова інформація може сприяти вашій господарській діяльності, але ні в якому разі не ризикуйте. Партнерство давне та досить надійне - це запорука вашого спокою. Матеріальна допомога друзям та родичам повернеться до вас добрим здоров'ям та статками.

Козеріг - можливі суперечки, що стосуються спадку або спільних грошей. Нова робота у старій команді ставити перед вами багато серйозних запитань. Навіть, якщо працювати тихесенько, та нікого не зачіпати, то все одно зачеплять вас. Тішити тільки одне - родина та друзі!

Водолій - емоційний підйом, що чекає на вас наприкінці березня - це ще не реальні справи та гроші! Майте на увазі - якщо вам пообіцяли додаткові кошти, підвищення або ще щось привабливе, розраховуйте тільки на себе та на своїх найближчих родичів. Не слід довіряти навіть серйозним людям. Приємно те, що ця порада лише на два тижні!

Риби - намагайтеся підвищити свою соціальну активність, не відокремлюйте себе від інших. Можливо, саме зараз є нагода стати на чолі громади. Відповідальність серйозна, але ви теж серйозні. Коледивні кошти - не джерело прибутку для окремої людини, а допомога для тих, хто її потребує.

РОМАНІ ЯЗ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Регістраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє погляди авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яз"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romnyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Виддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 377

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

РОБІТНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ

Гюстав Доре. "Набивання сигар". Гравюра. 1874 р.

Коли пишуть про ромів, дуже часто повторюють вислів "кочовий народ". При цьому, звичайно, випускають з уваги, що на Балканах навіть 500 років тому майже половина ромів жила осіло. Всюди існували селища ремісників і навіть хліборобів. Утім, і в Іспанії, після того як король Карл III у 1783 році видав закон про примусову осілість, кочові табори були змушені обзавестися будинками.

Усі ми пам'ятаємо, що дія новели Проспера Меріме "Кармен" починається на тютюновій фабриці. Норовлива гітана влаштовує бійку з однією з робітниць. Коли цю сцену екранізують чи ставлять у театрі, мовчазно передбачається, начебто навколо одні іспанки, а ромка серед них чужа.

То хто ж насправді набивав сигари в гарячих цехах? Відповідь нам дають дорожні замітки французького барона Шарля Давільє. Побувавши в Севільї, він залишив запис про те, що майже всі робітничі тютюнової фабрики - місцеві ромки. А його товариш Гюстав Доре відразу намалював із натури цих жінок. Власне кажучи, перед нами один із перших творів мистецтва, присвячений ромським робітницям.

Нехай не дивує читача такий висновок. Стере-

типне сприйняття ромів як вічних бурлак завжає широкій публіці сприйняти історичні факти. Але ж фахівці вже давно публікують найцікавіші відомості. Румунський історик Віорел Аким пише, що при переході румунської економіки на капіталістичні рейки ромки стали першими працівниками мануфактур. Підприємці вважали, що їхня звичка до ремесла - великий плюс для сучасного виробництва. Мої болгарські колеги Е.Марушіакова і В.Попов вважають, що індустріалізація в Болгарії також починала-

ся з ромів. У 1836 році Добри Желязков відкрив першу в Османській імперії ткацьку фабрику, що вконувала державні замовлення для потреб османської армії. Головною робочою силою стали ромки міста Слівен. Болгарія на той час були торговцями чи займалися сільським господарством, тому на фабрику прийшли наймити ромки, ромки і навіть їхні діти. Поступово сформувався текстильний пролетаріат, який після звільнення Болгарії тільки зріс. У Східній відкривали нові підприєм-

ства, і він став важливим центром текстильної індустрії.

Гравюра Доре відтворює спокійну, майже домашню атмосферу на севільській фабриці. Ромки взяли з собою дітей, наглядаючи за ними під час роботи. Але ми будемо пам'ятати, що праця цих жінок була не тільки монотонною і багаторогодинною. Та головне полягає в тому, що тютюнове виробництво дуже шкодить здоров'ю. Наймитися на таку роботу можна було, маючи стійку трудову психологію.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва.

Наперед не дізнаєшся, де найдеш, а де втрапиш. Англунес чи джанас, кай арагес ай кай хасарес.

Якби знати, де впадеш, то й соломку би підстелив.

Те джанглемас бі кай нерав, ай нградемас бі манца судума.

Не шукай правди в інших, якщо в тобі її немає.

На роде чачіне анде кавренде, сар анде туте о чачіне най.

Якби знав наперед, то ширше відкрив би рота.

Сар бі джанглемас англа, о муї нгумтерде-мас бі нгумтердо.

(Григор - києл)

РОМИ СМІЮТЬСЯ

КМІТЛИВИЙ НАЙМИТ

Осіннього дня пан забавив дізнатися, чи ром-наймит залишиться в нього на зиму. І, побачивши на подвір'ї кішку, каже до рома:

- Подивись-но, Метю, що то на подвір'ї?
- Кішка, пане.
- То не кішка, Метю, а ведмідь.
- Грім на мою голову, пане, але ж я не сліпий, то справді кішка, така, як усі коти, - відповів наймит, не знаючи, що в пана на думці.
- Якщо, Метю, то не ведмідь, то йди собі з Богом, мені такі неслухняні не потрібні.
- Добре ви кажете, пане, то дійсно ведмідь, але маленький.

Пан зрозумів, що наймит не має наміру забиратись від нього.

На початку весни, коли робітники потрібні всюди і їм добре платять, наймит теж захотів перевірити думки пана. Побачивши в хаті ту саму кішку, завів із паном розмову:

- Дивись-но, пане, який ведмідь у хаті!
- Ти що, п'яний, Метю? Це ж кішка, а не ведмідь.
- Ведмідь, пане, подивисься пильніше.
- Та який же це ведмідь?! - витрищив пан очі на батрака.
- Якщо, пане, це не ведмідь, а кішка, то я залишаю вас, бо інші за мою роботу платитимуть більше.
- Добре ти кажеш, Метю, це ведмідь, але маленький.

Стенан Келар